

Наталія Толошняк, Леся Ничай

ДІЯЛЬНІСТЬ ВИЩОГО МУЗИЧНОГО ІНСТИТУТУ ІМ. М.ЛИСЕНКА У СТАНІСЛАВІ

Розбудова національної музичної освіти в Галичині в перші десятиліття ХХ сторіччя тісно пов'язана з діяльністю Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка. Цей музичний навчальний заклад був заснований у Львові в 1903 році за ініціативою членів товариств “Львівський Боян” і “Сокіл” під егідою “Союзу співацьких і музичних товариств”. У 1907 р. протекторат над музичним інститутом від “Союзу” перейняло новозасноване Музичне товариство ім. М.Лисенка, а загальні збори товариства, що відбулися 17 липня 1912 року прийняли офіційне рішення присвоїти Вищому музичному інституту ім'я Миколи Лисенка [1].

За роки своєї діяльності інститут виріс до рівня найповажнішої музичної установи краю, що успішно конкурувала із шанованими музичними консерваторіями Галичини та всієї Польщі. Незважаючи на статус середнього навчального закладу, за своїм рівнем він значно перевищував установи подібного типу. Виділ Музичного інституту неодноразово звертався до польського уряду з проханням надати йому статус вищого навчального закладу і перейменувати в консерваторію, але офіційного дозволу не отримав.

Ще у 1902 році в газеті “Діло” С.Людкевич писав про потребу заснування у великих містах сильних музично-культурних вогнищ, оскільки було багато аматорів-дилетантів, а фахово підготованих музикантів мало [2]. Виникла необхідність організації філій Вищого музичного інституту. Одним із ініціаторів відкриття філій у містах Галичини був С.Людкевич: “Незважаючи на важкі, невідрадні матеріальні і моральні умови нашого життя, які стають на дорозі розвитку та плекання кошовної музичної культури ..., наша суспільність у Львові і краю повинна зрозуміти, що музика для музикально одареної нації повинна і мусить бути не “люксусом”, а хлібом насущним, елементом кінцевим для культурного розвитку, і всіма силами підтримувати змагання музичного товариства в кожному напрямі. Зокрема, повинні зрозуміти це усі наші більші міста в Галичині та заснувати філії Музичного інституту у себе.” [3]. До кінця 30-х рр. такі філії відкриваються майже у всіх великих містах краю. Починаючи із 1912 року вони утворюються:

у 1913 р. – в Стрию;

у 1923 р. – в Тернополі, Самборі, Дрогобичі;

- у 1924 р. – в Перемишлі, Бориславі;
- у 1929 р. – в Коломиї;
- у 1930 р. – в Яворові;
- у 1931 р. – в Золочеві.

Класи від Музичного інституту були у Городку, Чорткові, Раві-Руській, Ходорові.

Аналогічна філія була відкрита і в Станіславі у 1921 році на базі музичної школи при “Станіславському Бояні”, яка активно діяла у місті з 15 вересня 1902 року. Першими керівниками цієї школи були Денис Січинський, Євген Якубович, Василь Безкорований.

За рівнем підготовки виконавців музичну школу при “Станіславському Бояні” можна віднести до багатопрофільних навчальних закладів нижчого типу. Основними предметами в школі були:

- 1) наука елементарних засад музики;
- 2) наука гармонії, контрапункту, композиції, інструментування, історії та естетики музики;
- 3) наука гри на фортепіано;
- 4) наука гри на скрипці та інших музичних інструментах;
- 5) наука сольного і хорового співу [4].

Весь курс навчання поділявся на три етапи: нижчий (або елементарний), середній та вищий.

Термін навчання в школі коливався від 5 до 12 років. Навчальний рік тривав 10 місяців, а набір учнів проводився з 1 до 15 вересня директором школи. “Вписове” (початковий внесок за навчання) складало 2 крони на рік.

В перші роки роботи музичної школи при “Станіславському Бояні” викладали такі відомі педагоги:

1) гру на фортепіано – п.Зелінська та п.Едерівна. Уроки відбувалися 3 рази в тиждень по 1/2 години або 2 рази по 3/4 години. Оплата щомісячно становила 8 крон.

2) гру на скрипці та віолі, віолончелі, контрабасі та духових інструментах – проф.Гайдслер та проф.Урбані. Навчання в школі проводилось 3 рази в тиждень по 1/2 год або 2 рази по 3/4 год. Оплата, як і в класах фортепіано, становила 8 крон.

3) теорію музики, що включала курси елементарної теорії, гармонії, контрапункту, композиції, інструментування, історії музики, викладав Д.Січинський, а згодом, після його смерті, Є.Якубович. Уроки відбувалися 1 раз в тиждень щопонеділка від 20 год. в кімнатах “Станіславського Бояна”. Оплата щомісячно за курси складала 2 крони [5; 6].

З початку 1903/1904 навчального року в школі відкриваються 4 підготовчі групи: по класу фортепіано, скрипки, вокалу і диригування. Для всіх груп та курсів обов'язковими були такі предмети: гармонія, історія музики, контрапункт. Окрім цього, був створений курс для сприяння здачі державного іспиту, який вів проф. Урбані [7].

Поряд з індивідуальними заняттями по спеціальності практикувалися також групові. Це були уроки з теоретичних дисциплін, хорового співу, а на старших курсах – ансамблевої гри.

У 1905/1906 н.р. школа поповнюється новими кваліфікованими учителями: на вищих курсах гру на фортепіано почала викладати Софія Левицька-Замора (випускниця Львівської консерваторії) та Стефанія Мішкевич-Крижанівська.

Клас сольного співу очолив оперний співак Адам Людвіг, а плеяду викладачів гри на скрипці поповнив здібний скрипаль, урядовець дирекції залізниць, Гекер.

Зі звітної документації відомо, що в перший рік діяльності школи в ній навчалися науки теорії – 11 учнів; фортепіано – 14 учнів; скрипки – 9 учнів; цитри – 1 учень. Разом 36 учнів [8].

Крім вступних іспитів, кожного навчального року проводилися звітні концерти (“пописи”), в яких брали участь найздібніші вихованці. Перший прилюдний виступ учнів музичної школи відбувся 11 липня 1903 року в приміщенні “Руської Бесіди”. Програма концерту складалася з 16 номерів, які включали, зокрема, виступи піаністів та струнного квартету. Аудиторія прихильно поставилася до виступу юних виконавців, про що свідчили рецензії в пресі [8].

Досить часто учні та вчителі музичної школи “Станіславського Бояна” виступали перед громадськістю міста. Зокрема, концерт, що відбувся 3 липня 1904 року в приміщенні “Бояна” та “Руської Бесіди”, засвідчив високу виконавську майстерність музикантів [9]. У програмі концерту було 17 номерів, проте в недостатній мірі були представлені твори класиків – В.А. Моцарта, Л. ван Бетховена. На закінчення концерту прозвучав гімн “Ще не вмерла Україна” у перекладі для струнного квінтету і фортепіано Д. Січинського, який був сприйнятий публікою з великим ентузіазмом. Найздібніші випускники музичної школи мали змогу продовжувати освіту у вищих навчальних закладах, іншим видавали свідоцтва, які давали право викладацької діяльності в загальноосвітніх та музичних навчальних закладах нижчого рівня.

Ідея перетворення музичної школи на філію Львівського Музичного інституту належала Осипу Залеському – відомому

громадському діячу, музикологу, композитору та педагогу. Після переговорів із Львівським Музичним товариством – власником Музичного інституту – філія була відкрита під назвою “Вищий музичний інститут ім. М.Лисенка, філія в Станіславі”.

Це був перший український навчальний заклад в місті, де впродовж майже чотирьох десятиліть велася систематична робота з професійної підготовки музикантів, які гідно репрезентували українське мистецтво як в Галичині, так і за її межами.

Головою Музичного інституту в Станіславі Загальні збори обрали прокуратора Григорія Онуферка, а Осипа Залеського було призначено його директором.

Інститут розмістився в Народному Домі, використовувались також кімнати Касиного товариства “Руська бесіда”. Протягом тривалого часу діяльності навчальний заклад часто змінював місце свого розташування. Класи знаходилися в будинках по вулицях Липовій (сучасна Т.Шевченка), Голуховського (В.Чорновола), Сапїжинської (Незалежності), Я.Собеського (Січових Стрільців). Така міграція була пов’язана із фінансовими проблемами інституту, який існував за рахунок коштів Станіславської філії Музичного Товариства ім. М.Лисенка та плати за навчання, яка встановлювалася в залежності від обраної спеціальності та року навчання. Вписове становило 4 крони. Допомога з крайових та державних фондів майже не надходила.

У першому 1921/22 навчальному році до інституту було прийнято понад 150 учнів. За час діяльності навчального закладу їх кількість змінювалася відповідно до ситуації, яка складалася навколо музичної освіти в місті. Наприкінці 20-х рр. кількість учнів у Музичному інституті значно зменшилася через матеріальну скруту батьків і конкуренцію двох польських музичних закладів: консерваторії ім. С.Монюшка і музичної школи ім. Ф.Шопена під управою А.Штадлера. Дещо збільшилася кількість бажаючих навчатися лише на початку 30-х років у зв’язку з одержанням інститутом права прилюдності та відшкодування польською владою шкільної оплати за дітей урядовців [10].

Програма Вищого музичного інституту охоплювала всі музичні предмети, необхідні для теоретичних і практичних занять, здобуття певних знань і навиків. Учні могли отримати всебічну музичну освіту, що відповідала рівню європейських консерваторій. Особливо обдаровані мали змогу стати професійними музикантами, а любителі – розширити музичний світогляд, про що зазначалося в Статуті [11].

Навчання у Вищому музичному інституті проводилося за планами Львівської централі, що було результатом проведеної у 1924-25 роках “централізації” усіх філіалів, уніфікації програм та навчальних планів. Для контролю був створений інспекторат при музичному товаристві ім.М.Лисенка. Інспекторами були призначені С.Людкевич та В.Барвінський.

Шкільний Статут Вищого музичного інституту під управою “Союзу співацьких і музичних товариств” у Львові був прийнятий у 1903 році. В ньому визначалися устрій цього закладу та навчальні програми і плани. У 1910-11 роках Статут видозмінюється відповідно до вимог часу. Ці реформаторські новації були опубліковані в газеті “Діло”.

Метою інституту було надання учням ґрунтовної, всебічної музичної освіти. У навчальному закладі було 4 відділи:

- 1) теорії і композиції;
- 2) співу сольного і хорового;
- 3) гри на фортепіано (фісгармонії);
- 4) гри на оркестрових інструментах [12].

В інституті вивчали такі предмети:

- 1) теорія музики;
- 2) композиція, що поєднувала в собі науку гармонію, контрапункт і композицію;
- 3) сольний спів;
- 4) хоровий спів з широким розглядом церковного співу;
- 5) історія музики (західноєвропейської, східноєвропейської до новітніх часів, орієнтальної, грецької та церковної музики);
- 6) гра на фортепіано;
- 7) гра на оркестрових інструментах: скрипці, альті, віолончелі, контрабасі, флейті, гобої, кларнеті, фаготі, валторні, трубі, тромбоні, арфі та інших.

Всі предмети поділялися на:

- 1) головні предмети науки (теорія, композиція, сольний та хоровий спів, фортепіано та оркестрові інструменти), тобто предмети зі спеціальності;
- 2) побічні предмети (музична теорія, гармонія, додатковий інструмент – фортепіано та історія музики);
- 3) побічні предмети “надобов’язкові”, куди входили всі сценічні дисципліни (декламація, міміка, сценічна поведінка, танець, основи італійської мови).

В Статуті інституту визначаються такі ступені успішності учнів:

- 1) в предметах:

а) знаменитий успіх; б) похвальний; в) вдовольняючий; г) достатній; д) недостатній;

2) в пильності:

а) тривала; б) вдовольняюча; в) достатня; г) мала;

3) в поведінці:

а) зовсім відповідна; б) відповідна; в) невідповідна.

Невідповідна поведінка, недбалість і непослух каралися виключенням. Вступні іспити відбувалися від 10 до 15 вересня, а шкільний рік починався з 16 вересня і тривав до 8 липня. Прийом в інститут здійснювався за умов фізичного здоров'я, музичної обдарованості, шкільної освіти та інтелектуального розвитку. Існував віковий ценз прийому на певні спеціальності: фортепіано і скрипка – після 10 років; віолончель – після 12 років; оркестрові інструменти – з 14 років; спів – з 16 років. Навчатися сольного співу могли учні з хорошим музичним слухом, сильним голосом, відповідною тілобудовою. Композицію могли вивчати лише ті, хто здав вступні іспити з теорії і гри на фортепіано. Теоретичні предмети були обов'язковими для всіх вихованців закладу. На нижчому й середньому курсах було обов'язковим вивчення теорії та гармонії, на вищих курсах – історії та естетики музики, оскільки добра теоретична база вважалася головною ознакою професіоналізму. Керівництво Товариства ім. М.Лисенка планувало, окрім дворічної науки теорії і гармонії, впровадити в практику безоплатну обов'язкову науку історії музики по одній годині тижнево, що включало б аналіз форм і виконавську майстерність.

Впродовж усього курсу навчання проводилися різні форми контролю та звітності. У Музичному інституті це були інспекції класів та піврічні й річні іспити, що проводилися в кожному класі перед комісією, яка складалася з учителя, директора і двох делегатів Управи. На ці екзамени приїздили до Станіславської філії інспектори інституту С.Людкевич та директор центрального інституту В.Барвінський або інші. В музичному закладі регулярно проводилися “пописи” – концерти за участю кращих учнів для громадськості міста і краю. Наприкінці кожного навчального року видавалося Свідоцтво про успішність.

Іспит зрілості проводився наприкінці навчання. Учні з “першостепенним” Свідоцтвом зрілості допускалися до виступів, отримували похвальну грамоту, мідну чи срібну медаль. Вихованці інституту, за винятком учнів двох останніх років, не мали права брати участь в прилюдних концертах поза Інститутом без відома керівництва під загрозою виключення.

Відповідальність за реалізацію навчальних планів та програм, успішну роботу освітнього закладу покладалася на директора, яким довгі роки був О.Залеський – відомий громадський діяч, музиколог, композитор та педагог, що вихований на ідеях служіння рідному народові.

Народився О.Залеський в селі Малий Тростянець Золочівського повіту у 1892 році. Після закінчення гімназії навчався в Львівському університеті на філософському факультеті, де одночасно вивчав музикологію на кафедрі професора Хибінського, а також відвідував лекції у Вищому Музичному інституті ім.М.Лисенка, де студіював гру на фортепіано та вищі музично-теоретичні предмети. Але система навчання у Вищому Музичному інституті не задовольняла майбутнього музиканта, і тому він записався до Польської консерваторії Галицького Музичного Товариства (фортепіано, флейта, теорія і спів у хорі).

О.Залеський продовжив вдосконалювати свої знання у Віденському університеті, навчаючись у знаних професорів: історія музики – у І.Адлера, естетика музики – у Р.Валлашека. Окрім цього, він відвідував музичну приватну школу Кайзера, де студіював фортепіано у В.Кайзера, гармонію – у Д.Кайзера, контрапункт та композицію – у А.Боскетті [13].

У 1920 році він повертається в Галичину і оселяється у Станіславі, а з 1924 року очолює філію Вищого Музичного інституту ім.М.Лисенка, керує "Станіславським Бояном". Завдяки його діяльності у Станіславі було відновлено видавництво "Ліра", де у 1921 році вийшов перший примірник журналу "Музичний вісник". О.Залеський активно виступає у місцевій пресі: в газетах і журналах "Діло", "Руслан", "Ілюстрована Україна", "Літературно-науковий вісник", "Музика". Після Станіслава О.Залеський через певні сімейні обставини деякий час працює в Тисмениці та Бучачі, а згодом розпочинається його велика мандрівка по світу. В місті Ярославі над Сяном О.Залеський викладає в українській гімназії та філії Вищого Музичного інституту. Далі, у 1944 році, – Німеччина (Шлясгейм та Мюнхен). У 1950 році О.Залеський емігрував до США (Буффало та Нью-Йорк), де продовжив свою діяльність як член УККА, співзасновник клубу "Наша хата" та Допомогової секції. Він також сприяв відкриттю музичного інституту з центром в Нью-Йорку у 1952 році [14].

О.Залеський проявив себе і як композитор, створивши декілька власних творів для хору та соло. Він активно займається науковою і музично-критичною діяльністю. Музикознавча спадщина О.Залеського різнопланова. Це: "Короткий начерк історії української музики" (видано у Філадельфії), "Загальні основи музичного знання" (видано у Нью-Йорку), "Книга про життя і творчість М.Лисенка "Новий шлях" (видано у Вінніпегу), "Музичний диктант" – вправи і пісні для вивчення музичної грамоти (видано у Буффало). Громадська та культурно-мистецька діяльність О.Залеського була досить активною і обширною, вона мала велике значення в розвитку культури й освіти як Станіслава, так і Галицького краю.

Після від'їзду О.Залеського за кордон з 1930 до 1939 року філією Вищого Музичного інституту ім.М.Лисенка керував І.Недільський.

На цій посаді він проявив себе як людина багатогранно обдарована, працюючи на педагогічній, виконавській та композиторській ниві.

Народився І.Недільський 25 липня 1895 року в Золотому Потоці Бучацького повіту. Після закінчення Кіцманської гімназії у 1914 році успішно студіював музику в Берлінській Консерваторії Штерна по класу віолончелі – у Зандоса, теорії – у Клятте, паралельно навчаючись в університеті.

Педагогічна робота І.Недільського мала велике значення для процесу становлення і розвитку музичної освіти в Станіславі. Він працював вчителем співів та гри на музичних інструментах в Польській державній гімназії, а з 1928 року викладав теоретичні предмети та гру на віолончелі у філії Вищого Музичного інституту в Станіславі, директором якої став у 1930 році.

Викладацьку діяльність Недільський постійно поєднував з виконавською, виступаючи як диригент хору “Боян”, учасник викладацького оркестру під керівництвом Я.Барнича.

У його композиторському доробку твори: “Засяло сонце золоте, “У далекій чужині”, “Наша славна Україна”, “Сон”, “Весняний день” і Служба Божа та ін.

З 1941 року І.Недільський очолював Державну музичну школу в Станіславі аж до свого виїзду за кордон у 1952 році. В Нью-Йорку він продовжує активно працювати, стає співзасновником та членом дирекції Українського Музичного Інституту в Америці, викладає теоретичні предмети та віолончель у школі УМІ.

Філію Вищого Музичного інституту в Станіславі очолювала також адміністрація, в яку входили 4 представники відділів, що разом з директором проводили прийом та виключення учнів, відповідали за реалізацію лекційного плану, поділ годин та видання свідоцтв і дипломів.

Головним предметом в Музичному інституті вважалася композиція, яку вивчали 5 років. Оплата за курс навчання становила 75 крон в рік. Умовами прийняття були знання теорії музики та володіння грою на фортепіано.

Перший рік навчання включав курс елементарної теорії музики. Третій, четвертий і п'ятий рік передбачали вивчення поліфонії (строгий і свободний стиль); гомофонії (аналіз музичних форм, композиція, читка партитур); заняття з цих предметів проводилися по 3 год тижнево.

Лекційний план, який вперше був затверджений у Львові у 1901 році, передбачав навчання гри на фортепіано протягом восьми років. Реформи в навчальних планах та Статуті 1910-11 рр. були зумовлені певними недоліками, зокрема надто широким задумами щодо навчання гри на фортепіано та композиції, який не вдавалося повністю з успіхом ввести в практику. Не враховувалася в старому Статуті також новітня література та нові погляди в педагогіці та виконавстві.

Навчання гри на фортепіано завжди було основою кожної музичної школи. Тому у філії Вищого Музичного інституту ім.М.Лисенка було

створено три ступені (по 3 роки навчання) з певним поділом на вищий, середній і нижчий курси, що разом становило 9 років. На початку 30-х рр. поділ на курси мали всі спеціальності. Шкільна оплата за навчальний рік становила на всіх спеціальностях відповідно до курсу від 75 до 240 крон. Із введенням в дію реформованого Статуту з навчального плану було вилучено надто складні для виконання твори, що стосувалося переважно вищого курсу. На середніх ступенях зверталася увага на формування навиків педалізації, транспонування, модулювання, читки з нот. Пріоритетними цінностями стали реалістичність та професіоналізм, що базувалися на вивченні піаністичної літератури різних стилів, що замінило віртуозну манірність та ефекти.

Аналіз плану гри на фортепіано дозволяє визначити певні особливості у підборі педагогічного репертуару.

Значна увага у підготовці піаністів приділялася роботі над технікою. Вже перший рік передбачав виконання мажорних, мінорних і хроматичних гам, мажорних, мінорних тризвуків, септакордів, етюдів і вправ Г. Шмідта, ор. 30 (1 частина); К. Черні, Лемуана, ор. 37; Геллера, ор. 125 (1 зшиток). В подальшому в роботі використовувалися етюди Кьохлера, Бертіні, Рейнгольда, Беренса, Крамера, Клементі, Майера, Гумеля, Мертке, Мошелеса, Шопена, Мошковського, Таузіґа, Ліста та інших.

Робота над гаммами та етюдами закладала технічну основу для опанування художнього репертуару. Вже від другого класу учні починали виконувати легкі твори Гайдна, Моцарта, Баха, Брамса, Генделя. Поступово репертуар ускладнювався, для виконання програмою пропонувалися твори Бетховена, Гумеля, Скарлатті, Шуберта, Вебера, Лисенка, Мендельсона, Шопена, Ліста та інших. У старших класах філії Вищого Музичного інституту ім. М. Лисенка практикувалися ансамблева гра, модулювання і транспонування, гра експромтом та імпровізування. Програма була дуже складна для учнів вищого курсу.

Лекційний план навчання на скрипці передбачав заняття 3 рази в тиждень по 15 хвилин у 1-4 класах та по 20 хвилин у 5-7 класах. Оплата за навчання відповідно до курсу становила від 75 до 210 крон в рік.

Як і при навчанні гри на фортепіано, в навчальній програмі гри на скрипці велику увагу приділяли роботі над технікою. Вивчалися мажорні, мінорні гами, вправи, тризвуки і септакорди на 3-4 октави, з 6 класу – подвійні ноти. Етюди також займали важливе місце, зокрема твори Вольфарта, Кайзера, Крейцера, Данкля, Роде, Шпора, Донта, Сітта, В'єтана, Венявського, Соре, Паганіні та інших.

Починаючи з 4 класу, учні повинні були виконувати концерти Крейцера, Роде, Беріо, Віотті, Баха, Шпора, Моцарта, Ліпінського, Мендельсона, Раффа, Бетховена, Паганіні, Чайковського. Від 5 класу програмою передбачалася гра скрипкових сонат Сітта, Тартіні, Моцарта, Генделя, Леклера, Баха, Нардіні, Бетховена.

У роботі над п'єсами педагогами філії Вищого Музичного інституту ім.М.Лисенка у Станіславі віддавалася перевага творам композиторів-романтиків. Учні нижчих курсів працювали над п'єсами Чайковського, Шумана, Боккеріні, Данкля. В середніх класах виконувалися твори В'єтана, Бетховена, Венявського, Свендсена, Римського-Корсакова. Учні вищих класів вивчали твори віртуозного плану Брамса, Сен-Санса, Сарасате, Венявського, Дворжака, Паганіні. В 20-30 рр. в програмах скрипалів з'являються п'єси українських композиторів: Барвінського, Безкоровайного, Лисенка, Людкевича, Ревуцького, Кудрика та ін.

Недоліком навчальних програм гри на скрипці була майже цілковита відсутність поліфонічних творів та недостатня увага до вивчення класичних композицій, зокрема "Сонат і партит" Баха.

Велике позитивне значення для виховання виконавської майстерності гри на скрипці мало включення до лекційного плану транспонування, читки з листа, а для особливо здібних – гри на альті.

Навчання сольного співу було найбільш складним і проблематичним з огляду на те, що результат у великій мірі залежав від конкретного професора, який мав свій метод і школу. На той час в українській вокальній та хоровій науці не було створено належних теоретичних основ навчання співу. Сольний спів вивчався протягом п'яти років. В 1-3 класах уроки проводилися 2 рази в тиждень для трьох учнів на годину, а в 4 і 5 класах – 2 рази в тиждень для двох учнів за одну годину. Умовами прийому на навчання сольному співу були знання нот і елементарної теорії музики, добрий голос, музичний слух, пам'ять, почуття ритму, відповідне здоров'я. Навчальним матеріалом для занять вокалом у початкових класах були підручники сольфеджіо та вокалізів, використовувалися легкі пісні та дуети.

У третьому класі виконувалися мажорні та мінорні гами в швидкому темпі, прикраси, продовжувалося вивчення сольфеджіо та вокалізів. В старших класах розпочиналося вивчення пісень, арій, оперних сцен, готувався сценічний концертний репертуар співаків, котрий включав твори російських та західноєвропейських композиторів.

Важливе місце в навчальних планах займав хоровий спів, який визначався програмою як головний предмет, що був тісно пов'язаний з

теорією і гармонією. Викладався він окремо для жінок і чоловіків і готував диригентів хорів.

Навчання хоровому співу тривало протягом трьох років. Учні опановували елементарну теорію музики, основи вокалу, здобуваючи знання про голос, його тембр, висоту, силу, звук. На заняттях акцент робився на сольфеджування, читання нот в скрипковому, басовому, сопрановому, альтовому і теноровому ключах; спів гам, тризвуків, септакордів, інтервалів. Окрім того, учні вивчали гармонію, засвоювали знання про модуляцію, класичну гармонію, особливості вузького й широкого розміщення акордів. До найважливішої інформації, яку отримували учні, відносилися знання про хори різного типу, діапазон хорових партій. На заняттях практикувалося читання нот в дуетах, терцетах, квартетах, хорові вправи різних типів, вивчалися правила управління хором, завдання диригента.

Лекційні плани філії Вищого Музичного інституту ім. М.Лисенка у Станіславі передбачали: навчання гри на віолончелі, контрабасі та духових інструментах. Навчання гри на віолончелі проходило окремо для хлопців і дівчат протягом шести років. Приймалися діти віком від 12 років. Уроки відбувалися тричі на тиждень, для 1-5 класів по 4 учні на годину, у 6 класі – 3 учні. Шкільна оплата для цієї спеціальності становила від 75 до 180 крон на рік.

У початкових класах гри на віолончелі вивчалися мажорні і мінорні гами, пальцеві і смичкові вправи, етюди. Вже від 2 класу практикувалося читання нот з листа, а у 5-6 класах – транспонування та ансамблева гра. Починаючи з 4 класу, учні виконували твори Дюпонта, Голтерманна, Ромберга, Куммера, Поппера, дуети Ромберга. У 6 класі програма включала концерти Давидова, Шумана, Волькманна.

Навчання гри на контрабасі, як і на віолончелі, тривало 6 років, проводилося тричі на тиждень з 1 по 5 клас для 4 учнів на годину, у 6 – для 3 учнів на годину. Оплата становила від 75 до 180 крон. На навчання гри на контрабасі приймалися діти від 14 років. У початкових класах вивчався технічний матеріал – гами, арпеджіо, вправи та етюди Сіаманді, Боттесіні, Монтанаріо, Веремста. У старших класах до програми були включені сонати Ромберга, концерти і сольні твори Аберта, Штейна, Сторча, Швабе, Верімста та ін.

Навчання гри на духових інструментах тривало також 6 років. Умовами прийняття було знання елементарної теорії музики, добрий музичний слух відповідне здоров'я та 14-річний вік. Оплата курсу навчання складала 75-180 крон. Уроки відбувалися тричі на тиждень для 4 учнів на годину, у 6 класі – для 3 учнів на годину. В програму було

включено навчання на таких духових інструментах як флейта, кларнет, гобой, фагот, труба, тромбон, волторна, туба.

В планах науки гри на духових інструментах велика увага приділялася роботі над постановкою та технікою. Зокрема передбачалося вивчення мажорних і мінорних гам, тризвуків, септакордів, вправ та етюдів. Окрім цього, учні з цієї спеціальності мали можливість опановувати теорію музики, гру на фортепіано безплатно та зобов'язувались у старших класах брати участь у щомісячних концертах Інституту.

Програма навчання гри на духових інструментах включала досить великий обсяг навчального матеріалу. Технічні вправи та етюди готували учні до виконання художнього репертуару, що передбачав твори Андерсена, Доплера, Тершака, Гофмана, Шумана, Генделя, Рейсінгера, Рієтца, Моцарта, Вебера, Давіда, Вієка та ін. Обов'язковим було виконання сонат, концертів, варіацій, дуетів, тріо різних авторів, практикувалися також читка з нот та транспонування.

Контроль за роботою адміністрації Станіславської філії Вищого Музичного інституту здійснював Виділ Музичного Товариства ім.М.Лисенка.

Діяльність Вищого Музичного інституту високо підняла українське музичне мистецтво в Станіславі. Вихованці та педагоги цього закладу брали активну участь у концертному житті міста. Регулярно проводилися ювілейні імпрези, концерти творчих організацій (Музичного товариства ім.М.Лисенка, “Бояна” та інших), лекції-концерти, вечори класичної музики, сольні виступи виконавців. Така ситуація сприяла ознайомленню публіки із музичними творами талановитих митців та розбудженню музичного життя міста і краю.

З перших днів роботи Музичний інститут ім.М.Лисенка розпочинає різноманітну концертну діяльність. Про один з виступів учнів рецензент писав, що високий виконавський рівень “вказує на великий вклад праці, посвяти і знань з боку Дирекції та учительського збору, та на хист, талант і працю зі сторони молодих” [17].

Регулярне проведення “пописів” за участю кращих учнів сприяло вихованню сценічної витримки, самоконтролю, фахових навиків, активності, що було однією з складових частин методики виховання музиканта-професіонала. Починаючи з 1925/26 навчального року (Вищий Музичний інститут організував у Львові та більших містах краю спільні “пописи” учнів філій. Зокрема, такий концерт відбувся у травні 1931 року, на якому достойно виступили вихованці Станіславської філії [18].

У спільному “пописі” 22-23 травня 1937 року у Львові брали участь учні Станіславської, Коломийської, Яворівської, Тернопільської та Стрийської філій. Гарне враження справили виступи піаністів Ю.Цибрівського (клас С.Крижанівської), Л.Трач, Б.Зубаль (клас Д.Колесси) [19].

У 20-х роках у музичному житті Галичини з’являється новий вид концертної діяльності – тематичні концерти. Зокрема, такий вечір відбувся в Станіславі у 1926 році і був присвячений творчості Й.С.Баха. Його організаторами стали учні інституту, у програмі прозвучали фортепіанні, вокальні, скрипкові твори композитора. 1 червня 1935 року в залі Стніславського “Сокола” відбувся вечір європейської танцювальної музики, що об’єднав у своїй програмі музику Шопена, Шютта, Дворжака, Крайслера, Брамса, Рубінштейна, Штрауса.

Ще однією формою роботи філії Вищого Музичного інституту ім.М.Лисенка у Станіславі були тематичні лекції-концерти для учнів гімназій, що сприяло розширенню, систематизації та поглибленню знань середньошкільної молоді у сфері музичного мистецтва.

Формуванню професійних навичок допомагало залучення учнів Музичного інституту до гри в оркестрах. Зокрема, правління навчального закладу робило спроби створити власний симфонічний та камерний оркестр, в який активно залучалися вихованці струнного та духового класів. Практикувалася також ансамблева гра, що було передбачено лекційним планом установи.

Учительський склад ВМІ безпосередньо втілював в життя поставлені завдання музичної освіти. У першому навчальному 1921/22 році в Станіславській філії працювали такі талановиті педагоги:

- 1) клас фортепіано і солоспіву вела С.Левицька-Замора;
- 2) клас скрипкової гри проводив О.Вислоцький, урядовець дирекції залізниць, високопрофесійний скрипаль і педагог, учень О.Шевчика (Прага);
- 3) теоретичні предмети і гру на духових інструментах викладав О.Залеський.

Великий внесок в справу становлення та розвитку музичної освіти в Станіславі зробила Стефанія Крижанівська. Вона довгі роки працювала в філії ВМІ у Станіславі та консерваторії ім.С.Монюшка як педагог і акомпаніатор. Музичну освіту С.Крижанівська здобувала в консерваторії Музичного Товариства ім. С.Монюшка в Станіславі у Міхаліні Урішувни; випускні іспити здавала при Львівській консерваторії Галицького Музичного Товариства. Окрім цього, студювала фортепіано у професора Фрімана (Львів). Після 1939 року продовжила роботу у ДМШ №1. С.Крижанівська користувалася

авторитетом як шанований, вимогливий викладач. Серед її вихованців знаходимо імена відомих культурних діячів краю, зокрема ім'я талановитого композитора А.Кос-Анатольського, котрий навчався в філії Музичного інституту у Станіславі протягом 1921-27 рр. Її ученицею була дружина С.Людкевича, обдарована піаністка та науковець З.Штундер, І.Яцужинська-Гриневич (викладала в Івано-Франківському музичному училищі ім.Д.Січинського), Л.Грицак (викладач Львівського музичного училища і Консерваторії), Б.Тихонюк (викладав у Львівській консерваторії) та багато інших.

Чимало випускників С.Крижанівської продовжили свій творчий і життєвий шлях за кордоном, що було пов'язано з історичними умовами, що склалися після 1939 року. Серед них можна виділити ім'я Юрія Цибрівського, що жив і працював у США, де і помер у 1997 році. Навчаючись у філії Музичного інституту в Станіславі, Цибрівський проявив себе як талановитий піаніст, що брав активну участь в концертах. Про його успіхи свідчить те, що 22 травня 1937 року він виступав серед кращих на спільному "пописі" учнів філії Вишого Музичного інституту у Львові, де виконував Етюд ре мінор, і п'єсу "Сіполлтіта" фа-діз мінор Рейнгольда. Його ім'я знаходимо на численних афішах пописів у Станіславі. Він брав участь у Святочних Академіях, зокрема 20.12.36р. на урочистостях з нагоди 20-х роковин смерті І.Франка [21]. С.Крижанівська активно поєднувала в своїй роботі як педагогічну, так і виконавську й акомпаніаторську діяльність, про що свідчать афіші того часу. Зокрема, вона акомпанувала хору "Боян". Популярністю на той час у концертних колах користувалося тріо у складі І.Сінкевича (скрипка), І.Недільського (віолончель) та С.Крижанівська (фортепіано). Про її професійний рівень свідчить і той факт, що йдучи на пенсію у 1958 році, вона зіграла сольний концерт для колективу ДМШ №1.

С.С.Крижанівська своєю громадською та педагогічною діяльністю внесла вагомий вклад в культурно-мистецьке життя краю.

Тривалий час клас гри на фортепіано у філії ВМІ очолювала також Г.Лагодінська-Залеська (дружина О.Залеського), яка у 1922 році прийшла на місце С.Левицької-Замори.

Музичну освіту піаністка отримала у Вишому Музичному інституті ім.М.Лисенка у Львові, одночасно навчаючись у Львівській гімназії Святих Сестер Василіянок. Удосконалення професійних навиків відбувалося у приватній школі Кайзера, музикологічні предмети Г.Лагодінська студіювала у Віденському університеті.

Свою педагогічну діяльність у філії ВМІ у Станіславі вона розпочала у 1923 році. Окрім цього, Лагодінська часто виступала із сольними концертами, про що свідчать афіші того часу. Серед її учнів знані у Станіславі викладачі-піаністи Д.Крижанівська, Л.Ковалів, Л.Коссак. Г.Лагодінська постійно вдосконалювала себе як піаністка. Живучи у Станіславі, їздила до Львова на лекції до Егона Петрі.

Вона працювала також на літературній ниві, пишучи рецензії, музично-критичні статті, що друкувалися в журналі "Овід". У 1960 році у світ вийшла її

повість “До сонця, до волі”, а згодом історичне оповідання “Ліс”. Перед початком другої світової війни Г.Лагодинська емігрувала у Відень, згодом – в Аргентину, де вчителювала в музичній школі при монастирі о.Василіянів. У США (Буффало) вона викладала гру на фортепіано та була управителькою відділу Українського Музичного Інституту в Нью-Йорку.

У Станіславській філії Вищого Музичного інституту ім.М.Лисенка працювали також і інші високоосвічені професіонали, зокрема оперний співак І.Козак, скрипаль В.Рівний, що заснував камерний оркестр та струнний квартет. Цей колектив активно виступав у концертах, а про його рівень свідчить виконання у Катедральному Соборі Станіслава твору Й.Гайдна “Сім слів на Хресті”. До складу квартету входили викладачі І.Сенкевич – альт (абсолювент Берлінської Академії, що замінив Гайнца, вчителя німецької мови, якому польська влада заборонила грати в українському квартеті), В.Вислоцький та О.Вислоцький (перша і друга скрипка), І.Недільський (віолончель).

Аналіз рецензій та публікацій у періодичній пресі того часу стосовно концертної діяльності філії Вищого Музичного інституту в Станіславі дозволяє визначити репертуар, виявити професійний рівень виконавців та дізнатися імена кращих учнів музично-освітнього закладу. Адже рівень роботи будь-якої освітньої установи визначається якістю здобутих знань, умінь та навичок її вихованців. Серед учнів філіалу відзначився Михайло Островерха, талановитий співак, що навчався тут перед від'їздом до Італії. Здібними піаністками були Т.Лепка, М.Винницька, Г.Поворозник, І.Сулима, що присвятили себе музично-педагогічній діяльності. Серед скрипалів, випускників філії, знаними були М.Лепкий, М.Харківська, С.Курковський та ін. Найбільш відомим вихованцем Станіславської філії був А.Кос-Анатольський. Внесок викладачів і учнів у музичну культуру міста і краю важко переоцінити.

Отже діяльність філії Вищого Музичного інституту ім.М.Лисенка у Станіславі була різноплановою і неоціненно важливою, що в першу чергу сприяло становленню та розвитку музичної освіти в місті та регіоні на початку ХХ сторіччя. Завдяки активності професорсько-викладацького та студентського складу цього закладу значно пожвавилось концертне життя міста. Вищий Музичний інститут у Станіславі став осередком українського музичного мистецтва, об'єднавши навколо себе кращі сили української музичної інтелігенції.

1 Вахнянин А. В справі потреби засновання “Музичного інститута” у Львові // Діло, 1903. – Ч.197.

2. Людкевич С. Кілька слів про потребу заснування українсько-руських музичних консерваторій у Львові // Діло, 1902. – Ч.239.

3. Діло. Львів, 1926. – Ч.151

4. Діло Львів, 1905. – Ч.133.

5. Діло. Львів, 1904. – Ч. 188.
6. Діло. – Львів, 1904. – Ч. 191.
7. Діло. – Львів, 1903. – Ч. 201.
8. Діло. – Львів, 1903. – Ч. 147.
9. Діло. – Львів, 1904. – Ч. 145.
10. Залеський О. Музичне життя Станіслава // Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславщини. – Т. II. – Нью-Йорк-Торонто-Мюнхен, 1985. – С. 308-317.
11. Шкільний Устав Вищого Музичного інституту під управою "Союза співацьких і музичних товариств" у Львові. – Львів, 1903. – 66 с.
12. Повідомлення А. Вахнянина про діяльність культурно-освітніх товариств Галичини // ЦДІА України у Львові. – Ф. 818, оп. 1, спр. 20. – 44 арк.
13. Залеський О. З мого життя // Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславщини. – Т. I. – С. 122-134.
14. Костюк О. Осип Залеський – музиколог, композитор, педагог // Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславщини. – Т. II.
15. Залеський О. З музичного світу // Альманах Станіславської землі. Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславщини. – Т. II. – С. 134-136.
16. Волощук Ю. Скрипкова культура Галичини 1848-1939 років: Дис... канд. мистецтвознавства. : 17.00.02. – К., 1999. – 192 с.
17. Діло. – Львів, 1923. – Ч. 98.
18. Діло. – Львів, 1931. – Ч. 124.
19. Сімович Р. Попис учнів філій Музичного інституту ім. М. Лисенка // Назустріч. – Львів, 1937. – Ч. 11.
20. Діло. – Львів, 1926. – Ч. 2.
21. Афіші пописів від 22 травня 1936 року та святкувань 20 грудня 1936 року.

Natalia Toloshniak, Lesya Nychay
THE ACTIVITY OF THE HIGHEST INSTITUTE OF MUSIC, NAMED
AFTER M. LYSENKO, IN STANISLAV

The article outlines the main stages of establishing and developing of the branch of the Higher Institute of Music, named after M. Lysenko in Stanislav from the beginning of the 20th century till 1939, which had a great importance in the creation of the national music education. There is analyzed here the multilateral activity of the educational institution : the preparation of the skilled musical staff for the performing and pedagogical work; concert, educational and pedagogical spheres.